

Íránský jaderný program Bezpečnostní model proliferace pohledem jaderné strategie a teorie odstrašení

JAN LUDVÍK

The Iranian Nuclear Program: The Security Model in the Nuclear Strategy and the Deterrence Theory Perspective

Abstract: Using the empirical case of the Iranian nuclear program, the presented text is intended to test and conceptualize the security model of nuclear weapons proliferation, as it was outlined by Scott Sagan. As a byproduct of alternative explanations, the security model offers an implied interpretation rather than a clear conceptualization. A defensive reaction to a perceived threat from another nation is inherently expected within the security model. The security related but offensive intent is not appropriately covered by the model, though. Assuming that a defensive purpose requires a present danger from the other nation and the ability of a prospective arsenal to effectively challenge this danger, the two parts of the article's body are respectively devoted to two issues: first, it is examined whether the threat perceived by Iran actually exists, and second, the ability of the arsenal to deter opponents is subsequently addressed within the framework of nuclear strategy.

Keywords: Security model, nuclear strategy, deterrence, proliferation, Iran, USA, Middle East

Americká i evropská bezpečnostní strategie identifikují proliferaci jaderných zbraní jako jednu z největších současných bezpečnostních hrozeb. S touto hrozbou bývají nejčastěji spojovány jaderné programy Íránu a KLDŘ. Proliferace jaderných zbraní však může mít řadu příčin. V obecném povědomí sice dominuje představa, že státy usilují o získání jaderné výzbroje především z bezpečnostních důvodů, nicméně hlubší analýza jednotlivých programů ukazuje, že je možné v řadě případů za snahou o vybudování nukleárního arzenálu identifikovat více faktorů. Jednoduše řečeno, neexistuje jedno obecně platné vysvětlení, proč se státy snaží získat jaderné zbraně. Různé motivy přitom mohou mít zásadní implikace pro případnou snahu proliferaci zabránit. Správná identifikace příčin může být zásadním krokem pro nalezení efektivního způsobu, jak se s problémem proliferace v daném případě vypořádat. Protože neexistuje jeden obecně platný motiv vhodný pro všechny státy, které usilovaly nebo usilují o získání jaderné výzbroje, je třeba analyzovat každý takový případ samostatně. Užitečný analytický nástroj pro tento postup nabízí trojice modelů, která ve své zásadní stati *Why Do States Build Nuclear Weapons: Three Models in Search of a Bomb*, publikované v časopise *International Security*, představil přední americký odborník na problematiku jaderných zbraní Scott Sagan (1996/1997). Jedná se o: a) *bezpečnostní model*, který v zásadě odpovídá dominantnímu neorealistickému vysvětlení motivací snahy o získání jaderných zbraní; b) *model domácí politiky*; a c) *normativní model*, podle kterého jaderné zbraně slouží především jako symbol státní identity.

Sagan sám ve své pozdější práci zařadil íránský jaderný program do bezpečnostního modelu (Sagan 2006: 47).

Tento text analyzuje, zda můžeme hlavní motivace pro íránský jaderný program ztotožnit právě s principy Saganova bezpečnostního modelu. Za tímto účelem je v první části nejprve stručně nastíněn samotný bezpečnostní model a rovněž jsou načrtnuty základní předpoklady pro to, aby bylo možné íránský jaderný program chápat v kontextu tohoto modelu. Inherentním předpokladem bezpečnostního modelu, tak jak je představen Scottem Saganem, je proliferace jako reakce na vnější ohrožení státu. Dalším krokem je tedy analýza hrozeb, kterým je Írán vystaven a kterým by mohl efektivně čelit vybudováním jaderného arzenálu. Druhá část se soustředí na hrozbu americké invaze, třetí na regionální rivalitu. Vzhledem k pochybné kredibilitě jaderné hrozby v jiných než extrémních případech se zdůrazňují především úmysly a schopnosti případných protivníků vojensky ohrozit životně důležité zájmy Íránu. Sama platnost modelu je testována deduktivní aplikací teoretických poznatků jaderné strategie na možný íránský jaderný arzenál, respektive na jeho schopnost čelit relevantním hrozbám identifikovaným v předchozích částech stati. Čtvrtá část tohoto textu konfrontuje íránský případ s podmínkami pro efektivní odstrašující schopnost jaderného arzenálu (podle Wohlstettera). Odmítáme přesvědčení o existenci automatického odstrašení vycházejícího ze samotného vlastnictví jaderných zbraní. Naopak, odstrašení je chápáno především jako důsledek zvolené jaderné strategie. Pokud nebude jaderný arzenál schopen operačního použití, nebude rovněž schopen fungovat jako efektivní a hodnověrný deterent a výsledně nebude přispívat k bezpečnosti Íránské islámské republiky.¹

Je pozoruhodné, že pravděpodobným a dosažitelným operačním schopnostem potenciálního íránského arzenálu bylo dosud věnováno velmi málo pozornosti, ačkoliv jsou pro fungování odstrašení zcela zásadní. Tento text si klade za cíl pomoci tuto mezeru zaplnit a současně vyvolat o problému širší odbornou diskusi. Zároveň má nabídnout širší teoretický přesah především v oblasti konceptuálních omezení bezpečnostního modelu. Nakonec je třeba poznamenat, že nedostatečná předchozí diskuse o problému z pohledu jaderné strategie je důsledkem některých výhrad, které by proti ní bylo možno vznést. Dostupné informace především nedovolují s jistotou tvrdit, že se Írán skutečně snaží o fyzické získání jaderných zbraní. Stejně tak je možné, že se Teherán spokojí s latentní schopností tyto zbraně rychle získat, případně, že je jeho program skutečně pouze civilní, jak tvrdí vrcholní představitelé Íránské islámské republiky, ačkoliv se to zdá velmi nepravděpodobné. Tento text proto předpokládá, že Írán skutečně vybuduje jaderný arzenál, a analyzuje možnou roli tohoto hypotetického arzenálu, zároveň však nemůže a ani nemá ambici poskytnout predikci toho, zda k takovému vývoji skutečně dojde, případně kdy.²

BEZPEČNOSTNÍ MODEL

Scott Sagan ve svém článku nabízí vysvětlení proliferace pomocí trojice monokauzálních modelů: bezpečnostního, normativního a modelu bezpečnostní politiky. Bezpečnostní model, s nímž pracuje tento text, Sagan identifikuje jako konvenční neorealisticke vysvětlení, proč státy usilují o získání jaderných zbraní. Jeho argumentace se do značné míry více zaměřuje na případy, kdy se bezpečnostní model ukazuje jako nedostatečný. Pro tento účel Sagan používá dva výše zmíněné alternativní modely. Bezpečnostní model se tak poněkud nešťastně stává jakýmsi vedlejším produktem a zůstává Saganem do jisté míry opomenut. Saganovým cílem je spíše nabídnout alternativní vysvětlení proliferace, a proto ponechává dominantní vysvětlení vycházející z neorealisticke logiky bezpečnostního dilematu poněkud stranou.

Velice zjednodušeně řečeno, základním předpokladem bezpečnostního modelu je skutečnost, že v logice bezpečnostního dilematu musí stát vyvažovat situaci, kdy jeho rival získá jaderné zbraně. Pokud to je v jeho možnostech, může se pokusit o vybudování vlastního

arzenálu. Slabší státy, jejichž možnost získat vlastní jaderné zbraně je omezená, budou spíše hledat záruky skrze spojenectví s některou z jaderných mocností. Primární motivací tak je vnímané ohrožení ze strany nepřátelského státu, který již disponuje jaderným arzenálem.

V souladu s touto logikou tak například Sovětský svaz maximálně urychlil svůj vlastní jaderný program poté, co Spojené státy v srpnu 1945 úspěšně použily jaderné zbraně proti Japonsku. Podobně čínský jaderný program zásadně ovlivnila zkušenost s hrozbou amerického jaderného útoku během korejské války a série krizí kvůli otázce Tchaj-wanu v polovině 50. let (srovnej Sagan 1996/1997: 57–61). Pokud motivace státu usilujícího o získání jaderných zbraní odpovídají předpokladům bezpečnostního modelu, musí snaha o zamezení proliferace brát tyto podmínky v úvahu.

Sagan ve své pozdější práci označuje íránský program jako „*klasický případ státu, který chce jaderné zbraně, aby odradil útok*“ (Sagan 2006: 47). V zásadě tak reflektuje konvenční chápání motivací za íránským jaderným programem, respektive jeho vojenskou částí. Podle tohoto vysvětlení se vláda v Teheránu cítí primárně ohrožena možností vojenské intervence ze strany Spojených států. Tato logika přitom není na první pohled nepodložená. Především v kontextu americké invaze do sousedního Iráku a zařazení Íránu mezi darebné státy a členy takzvané osy zla se mohou obavy Teheránu z obdobného vývoje jevit jako zcela podložené. Zdá se, že mnoho vedoucích představitelů Íránské islámské republiky věří, že případné vlastnictví jaderných zbraní zajistí Íránu bezpečnost, přičemž primární motivací je právě obava z možné americké invaze (srovnej Chubin 2006: 14–23). Současný režim v Teheránu je stále do značné míry izolovaný a postrádá skutečného velmocenského spojence. Jakkoliv například v říjnu 2007 oslavoval prezident Ahmadinežád státní návštěvu Vladimira Putina, první podobnou návštěvu nejvyššího představitele Ruska od Stalinovy účasti na Teheránské konferenci velké trojky v roce 1943, jako zásadní úspěch teheránské diplomacie, skutečnost je taková, že mezi oběma zeměmi panuje řada problémů (Ansari 2008: 683). Peking a Moskva neváhají příležitostně používat íránskou kartu, aby znepříjemnily Spojeným státům život. Nicméně Teherán může těžko spoléhat na to, že v případě eskalace konfliktu s USA na ozbrojenou úroveň budou Čína nebo Rusko připraveny k zásadní konfrontaci s Washingtonem, která by mohla mít dlouhodobé důsledky na vzájemné vztahy zmiňovaných velmocí. Zcela nereálná je pak možnost vojenské intervence ve prospěch Íránu. Jaderné zbraně se tak mohou jevit jako jediná hodnověrná záruka íránské bezpečnosti v situaci, kdy se Teherán může spoléhat pouze sám na sebe.

Podle Sagana je základním předpokladem nastiněného modelu defenzivní charakter íránského programu, jehož úkolem je skrze posílení íránských ozbrojených sil především odstrašit Spojené státy od intervence proti regionálním zájmům Teheránu. Tento model je dále podroben detailnější analýze, skládající se z dvou hlavních kroků. Logika bezpečnostního modelu předpokládá, že stát budující jaderný arzenál tak reaguje na hrozbu ze strany jiného státu. Prvním krokem je tedy analýza hrozeb, kterým musí íránský režim čelit. Druhým krokem pak musí být analýza toho, zda vůbec mohou jaderné zbraně představovat efektivní reakci na výše identifikovanou hrozbu a zda by mohl Írán využít případný jaderný arzenál ať už k odstrašení protivníka, nebo přímo operačně během bojových operací. V kontextu této logiky druhá část podrobně rozebírá možnosti případného íránského arzenálu z pohledu jejich odstrašující schopnosti a možnosti operačního nasazení na strategické a taktické úrovni. Můžeme předpokládat, že případná neexistence nebo nereálnost hrozeb, vůči kterým by měly jaderné zbraně Írán chránit, podstatně podkopává využitelnost bezpečnostního modelu a z něj vyplývajících podmínek pro úspěšné omezení proliferace pro zkoumaný případ. Podobně je možné argumentovat, že nemožnost nebo neefektivita použití jaderných zbraní proti případným vnímaným nebo reálným hrozbám obdobným způsobem snižuje využitelnost bezpečnostního modelu pro daný případ.

HROZBA AMERICKÉ INVAZE

Vzhledem k dlouhodobé animozitě mezi Spojenými státy a Íránskou islámskou republikou je pochopitelné, že si hrozba ze strany vojensky nejmocnějšího státu světa zaslouží speciální pozornost. Po vypuknutí studené války se, díky své pozici na jižním křídle Sovětského svazu, Írán stal důležitou součástí americké strategie. Režim šáha Mohamada Rézy Pahlavího úzce spolupracoval s Washingtonem a společně se Saúdskou Arábií tvořil pilíř americké strategie v regionu. Poté co demokraticky zvolená vláda premiéra Mosadeka rozhodla o znárodnění Anglo-Iranian Oil Company a ve Spojených státech vzrostly obavy z nárůstu vlivu komunismu v Íránu, zorganizovala americká CIA a britská MI6 převrat, v jehož důsledku se moc v zemi koncentrovala v šáhových rukou. Tato historická zkušenost se odráží v pohledu mnohých Íránců na USA (Chubin 2006). Americké vztahy s Teheránem se pak zcela změnily po islámské revoluci v roce 1979 a především po obsazení amerického velvyslanectví v Teheránu v listopadu téhož roku. Na druhou stranu by, přes veškeré rozpory mezi oběma zeměmi, neměla být americká hrozba íránskému režimu přeceňována.

Z tohoto pohledu je možné identifikovat především tři zásadní body, které naznačují omezenost americké hrozby vůči Íránu, respektive legitimitu jaderného programu jako protiváhu k existenci této hrozby. Z krátkodobého hlediska se jedná především o vytížení amerických ozbrojených sil v jiných konfliktech, které by podstatně komplikovalo možnost Spojených států vojensky svrhnout režim v Teheránu. Z dlouhodobého hlediska pak můžeme ukázat, že Washington během desetiletí vzájemného nepřátelství nevyužil řadu příležitostí k zásadní ozbrojené akci proti Íránu. Je proto poměrně diskutabilní předpokládat, že by Spojené státy sáhly k vojenskému zásahu podobnému invazi do Iráku v roce 2003 a současný režim násilím nahradily. Posledním a neméně důležitým bodem je skutečnost, že sama existence jaderného programu představuje zásadní konfliktní prvek, bránící zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi. Jeho odstranění by oslabilo napětí mezi Washingtonem a Teheránem i představy o potenciálních ziscích americké vojenské intervence. Přínos, který by pro USA měla vojenská intervence proti Íránu, s výjimkou zastavení jeho jaderného programu, je celkově pochybný. Nahrazení současného režimu proamerickou vládou by mohlo být pro Spojené státy lákavé. Nicméně je poměrně nejisté, že by toho bylo možné dosáhnout vojenskou intervencí. Zkušenost z Iráku a Afghánistánu ukazuje, jak obtížné je dosáhnout uspokojivého poválečného uspořádání. Intervence by tak mohla znamenat další podstatnou destabilizaci – už tak nestabilního – regionu. Přitom je těžké najít, jaký reálný přínos by taková akce pro USA měla. Přední konzervativní think tanky jako *Heritage Foundation* či *American Enterprise Institute*, obecně prosazující jestřábí politiku, věnují problematice Íránu značnou pozornost. Avšak i letmý pohled do jejich dokumentů ukáže, že kromě zastavení jaderného programu nejsou ani tyto organizace schopny identifikovat podstatný přínos americké intervence v Íránu právě s výjimkou zastavení jeho jaderného programu (srovnej například Phillips 2010; Cohen 2010). Přitom by tyto organizace případné zisky USA nepochybně neopomněly zdůraznit.

Jak ukazuje druhá část tohoto textu, případný íránský jaderný arzenál nemůže sloužit jako důvěryhodný odstrašující prvek s výjimkou situace, kdy je v sázce samo přežití režimu. Omezená operace, jejímž účelem by byla například likvidace jaderných zařízení, proto nebude v této části hodnocena. Na rozdíl od takového omezeného zásahu, který by se mohly Spojené státy pravděpodobně pokusit provést pouze s nasazením vzdušných sil a střel s plochou dráhou letu, by si svržení režimu vojenskými prostředky vyžádalo mohutnou pozemní invazi. Americké ozbrojené síly jsou však v současnosti silně angažovány v operacích v Iráku a Afghánistánu, což zásadně omezuje možnosti, které mají Spojené státy k dispozici. Ačkoliv se zdá, že podstatně zlepšení úrovně iráckých ozbrojených sil by skutečně mohlo dovolit stažení amerických bojových jednotek ze země v roce 2011, není možné s jistotou stanovit, zda v tomto procesu nenastanou komplikace, které by ve svém důsledku znamenaly, že se část amerických sil bude muset vrátit (Cordesman a Mausner 2009).

Naopak kampaň v Afghánistánu si v poslední době vyžádala podstatné navýšení americké vojenské přítomnosti v zemi, a tyto jednotky nebo jejich podstatná část by tak nebyly pro případnou operaci k dispozici, anebo by musely být nahrazeny jinými oddíly amerických či spojeneckých ozbrojených sil.

Vytížení amerických jednotek na jiných bojištích samozřejmě neznamená, že by Spojené státy nedokázaly provést mohutnou konvenční operaci proti Íránu a svrhnout tamní režim. USA jsou stále nepochybně vojensky nejmocnějším státem světa. Zásah Spojených států proti Íráku v roce 2003 jasně ukázal schopnost amerických ozbrojených sil zvítězit bez větších problémů v konvenční válce proti regionálnímu protivníkovi. Model, který vypracovali James Devine a Julian Schofield, naznačuje, že sama porážka Íránu by pro americké ozbrojené síly stěžejně představovala nepřekonatelný problém (Devine – Schofield 2006; rovněž srovnej Press 1997). Podle jejich odhadu by americké jednotky dobyly Teherán během jednoho měsíce. Takový odhad můžeme považovat za optimistický. Nicméně skutečnost, že íránské ozbrojené síly mají ve své výzbroji převážně technicky zastaralé prostředky, získané z mnoha různých zdrojů, které nebyly navrženy k vzájemné součinnosti, podstatně snižuje jejich efektivitu, a to především proti moderně vyzbrojeným a velice dobře vycvičeným silám, jaké mají k dispozici Spojené státy. Íránci by navíc museli velice brzy bojovat za podmínek absolutní americké převahy ve vzduchu. Přestože se údaje o možnostech íránských vzdušných sil různí, Írán podle všeho vlastní několik desítek ruských letadel MIG 29, amerických F 14 a F 4 a čínských F 7 a pro špičkové letectvo USA nepředstavuje soupeře. Pozemní protiletadlové síly jsou v poněkud lepším stavu. Nicméně vzhledem k velikosti země by bylo obtížné je koncentrovat k ochraně většiny důležitých bodů a navíc ani jejich technická vyspělost by pravděpodobně nestačila na víc než zkomplikování amerického postupu během prvních dní (Devine – Schofield 2006: 146; Raas – Long 2007: 21–22; Talmage 2008: 111–115).

Aby však byla operace úspěšná a zároveň bylo maximálně omezeno množství ztrát, musel by Washington nasadit naprostou většinu pravidelných sil.³ To by znamenalo, že ostatní pozemní bojové operace, především mise v Afghánistánu, by musely být vedeny téměř výhradně jednotkami Army Reserve a Army National Guard. Masivní nasazení by navíc extrémně ztížilo možnost rotace amerických sil. Rovněž se dá očekávat, že válka proti Íránu by si s ohledem na velikost země, jejich ozbrojených sil a na nutnost vést část operací v hornatém terénu vyžádala podstatně více obětí než invaze do Íráku v roce 2003. Devine a Schofield odhadují počet zabitých amerických vojáků na více než 4000 (Devine – Schofield 2006: 152). Takové množství obětí by americká vláda těžko akceptovala za jiných než extrémních podmínek a i podstatně nižší číslo by výrazně omezovalo ochotu USA riskovat.

Nákladnost případné invaze je třeba zohlednit i z dlouhodobého hlediska. Jak bylo naznačeno výše, momentálně by americkou operaci komplikovala nutnost nasadit podstatou část pozemních sil v Íráku a Afghánistánu. Nicméně navzdory víceméně nepřátelským vztahům mezi USA a Íránem od roku 1979 se Washington nikdy nepokusil režim svrhnout vojenskou intervencí. Přitom v daném období můžeme identifikovat několik momentů, kdy by byla vojenská a politická situace pro Spojené státy mnohem příznivější než dnes, kdy se země teprve zotavuje z následků ekonomické krize a stále není vyřešen konflikt v Íráku, tím méně v Afghánistánu. Jako příklad můžeme uvést období bezprostředně po skončení studené války, kdy byly americké ozbrojené síly připraveny na vedení extrémně rozsáhlého konfliktu. Rovněž během 90. let by kombinace silné ekonomiky a armády nezátížené vedením jiných velkých ozbrojených operací umožnila mnohem příznivější podmínky pro intervenci. Clintonova administrativa však místo toho zvolila politiku „duálního zdržování“, jejímž cílem nebyla změna režimu v Teheránu, ale pouze snaha o změnu jeho chování (srovnej Clawson 1998; Sick 1998). Skutečnost je však spíše taková, že politická cena invaze do Íránu a svržení tamního režimu dlouhodobě přesahuje zisky, které mohou Spojené státy od takové operace očekávat.

Obě země mají podstatně odlišné představy o tom, jak by měl region vypadat (Pickering – Parsi – Katzman – Mattair 2009: 9). To nicméně neznamená, že by Spojené státy musely nutně násilím změnit režim v Teheránu. Vojenská a ekonomická převaha na jejich straně jim do značné míry umožňuje sledovat své zájmy v regionu za cenu nižší, než jakou by si vyžádala invaze do Íránu. Íránský jaderný program je však vnímán jako zásadní výzva Spojeným státům, která by mohla rovnováhu v regionu změnit. Jak ukazuje druhá část této stati, taková hrozba je z pohledu jaderné strategie a reálných možností jaderného arzenálu, který může mít Teherán k dispozici, diskutabilní. Nicméně i tak obava z toho, že by íránská jaderná zbraň podstatně zvýšila cenu prosazování amerických zájmů v regionu, může zvýšit cenu neintervence nad cenu intervence. Do značné míry je možné tvrdit, že z tohoto pohledu jaderný program íránskou bezpečnost spíše snižuje než zvyšuje.

REGIONÁLNÍ RIVALITA

Rozpadem Sovětského svazu ztratil Írán svého největšího, nejmocnějšího a v zásadě nejnebezpečnějšího souseda. V současnosti tedy sousedí na severu s Turkmenistánem, Ázerbájdžánem a Arménií, na západě s Irákem a Tureckem, na východě s Afghánistánem a Pákistánem a na jihu tvoří hranici Perský záliv a Ománský záliv, které od sebe odděluje strategicky důležitý Hormuzský průliv. Naprostá většina těchto zemí je nepoměrně menší než Írán a nepředstavuje pro něj žádnou reálnou hrozbu, především ne hrozbu, které by bylo možné čelit hrozbou nebo nasazením jaderných zbraní. Do této kategorie nepochybně spadají postsovětské republiky na severní hranici země a rovněž Afghánistán není a stěží v dohledné budoucnosti bude pro Írán vojenskou hrozbou.⁴ Zkušenost z íránsko-irácké války nebyla bezpochyby v Teheránu zapomenuta a možnost konfliktu s Irákem hraje v rozhodování íránské vlády jistou roli (Chubin 2006: 18–19). Nicméně i pokud Irák překoná svoje současné problémy a dokáže znovuvybudovat ozbrojené síly, nebude pravděpodobně představovat protivníka schopného ohrozit Írán a zopakovat úspěchy z počátku konfliktu v roce 1980 (srovnej Thompson 2009).

Ze sousedních zemí jsou pouze Pákistán, Turecko a Saúdská Arábie schopny Íránu mocensky konkurovat. Mezi Tureckem a Íránem sice panuje historická rivalita, nicméně minimálně po druhé světové válce byly vztahy mezi oběma zeměmi relativně harmonické. Zhoršily se bezprostředně po revoluci v roce 1979, když sekulární turecké elity chápaly ambice Íránské islámské republiky jako ohrožení charakteru vlastního státu. Na počátku 21. století se však vzájemné vztahy podstatně zlepšily, což bylo zároveň doprovázeno zhoršením vztahů mezi Tureckem na jedné straně a USA a Izraelem na straně druhé (srovnej Kibaroglu – Caglar 2008: 60–66). Přestože mezi Tureckem a Íránem stále panují jisté spory ohledně činnosti kurdských separatistů na území Íránu, není důvod se domnívat, že by jaderný arzenál měl sloužit k odstrašení Turecka od útoku na Írán. Možnost, že by Pákistán představoval hrozbu, která by motivovala íránský jaderný program v souladu se Saganovým bezpečnostním modelem, je rovněž více než pochybná. Mezi oběma zeměmi existují některé neshody, především v otázkách Balúčistánu, a obě země rovněž usilují o posílení svého vlivu v Afghánistánu (Pant 2009). Nicméně Pákistán dlouhodobě považuje za svého primárního protivníka Indii, což mu společně s množstvím domácích problémů neumožňuje Írán vojensky ohrožovat. Proti tomu, že by se oba státy vzájemně vnímaly jako hrozbu, navíc mluví podstatná pomoc, kterou Pákistán poskytoval íránskému jadernému programu a která by byla stěží možná, pokud by byl íránský jaderný program namířený proti Pákistánu (srovnej Braun – Chyba 2004; Montgomery 2005). Saúdská Arábie sice s Íránem přímo nesousedí, ale Rijád dlouhou dobu soupeřil s Teheránem a Bagdádem o převahu v regionu. Americká intervence proti Iráku alespoň dočasně vyřadila jednoho z této trojice. Ve zbývajícím vztahu je pak podle všeho Saúdská Arábie slabším hráčem, do značné míry závislým na spolupráci s USA, zatímco Írán svoje postavení spíše posiluje (Aarts – van Duijne 2009). Saúdská Arábie jednoduše řečeno postrádá operační schopnost efektivně vojensky ohrozit životní zájmy Teheránu. Vzájemné soupeření

je tak v zásadě omezeno na rétorickou úroveň a podporu různých skupin a stran v sousedních zemích (RAND 2009: 77–92).

Zcela zásadní problém představuje otázka izraelsko-iránských vztahů. President Ahmádínežád proslul svými výroky napadajícími samo právo Izraele na existenci (McDowall 2006). Írán pravidelně využívá protiizraelskou rétoriku k získání podpory v muslimském světě a jaderný arzenál židovského státu mu slouží pro ospravedlnění vlastních ambicí v nukleární oblasti. Zároveň je však třeba podotknout, že mimo tuto úroveň byly často vzájemné pohledy méně problematické. Konflikt s Izraelem má z hlediska iránských národních zájmů menší význam, než se zdá (Chubin 2006: 136). Izrael a Írán spojuje skutečnost, že jde o dvě nearabské země, které naopak mají podstatné problémy s mnohými arabskými státy v regionu. Izrael tak do jisté míry vnímá Írán jako možného spojence (Parsi 2007a). Obě země navíc nejsou bezprostředními sousedy, což podstatně snižuje pravděpodobnost velkého vzájemného konfliktu. Místo toho Írán podporuje protiizraelské skupiny jako Hizballáh, které využívá jako „proxies“ proti Izraeli, zatímco Tel Aviv využívá svých spojenců na americké politické scéně k izolování Teheránu (Parsi 2007b). Íránská podpora teroristickým skupinám útočícím na Izrael, především pak Hizballáhu se stěží setkává v Tel Avivu s porozuměním. Nicméně kromě obav z jaderného programu nemá Izrael zásadní důvody, proč by měl vůči Íránu vést přímou vojenskou kampaň. Zabránit silou iránské podpoře Hizballáhu by sice mohlo být pro Izrael lákavé, nicméně taková akce není na rozdíl od vzdušného útoku na iránský jaderný program v možnostech židovského státu.⁵ Jednoduše řečeno, stejně jako naprostá většina ostatních zemí zmíněných v této části práce nemá Izrael v případě předpokladu elementární racionality možnost operace ohrozit Írán tak, aby to vyžadovalo jadernou protiváhu.

JADERNÁ STRATEGIE A PODMÍNKY PRO EFEKTIVNÍ ODSTRAŠENÍ

Stručná analýza v předchozí části ukazuje, že případný iránský jaderný arzenál sotva přispěje k iránské bezpečnosti, má-li být jeho účelem odstrašení výše zmíněných hrozeb. Naprostá většina potenciálních protivníků (USA a regionální rivalové) totiž nemá důvody a kapacity, aby mohli vést proti Íránu kampaň, kterou by bylo možné hodnověrně odstranit hrozbou použití jaderných zbraní. Předpokládejme však, že Teherán musí počítat s nejhorším možným vývojem. Za takový vývoj z jeho pohledu považujeme vojenskou intervenci Spojených států. Jak již bylo zmíněno výše, Spojené státy by za takovou akci musely zaplatit poměrně vysokou cenu, která podle všeho v současnosti převažuje nejistou hodnotu možných zisků. Rovněž je proto třeba předpokládat nespecifikovanou změnu mezinárodní nebo domácí situace, která zvýší rozhodnost USA a hodnotu očekávaných zisků, a povede tak k rozhodnutí Spojených států k vojenské akci.

Práce analyzující problematiku iránského jaderného programu a potenciálního jaderného arzenálu se překvapivě v zásadě nezabývají tím, jak by vůbec Teherán mohl svoje zbraně použít. Implicitně tak vycházejí z chybné logiky automatického odstrašení. Tato logika v podstatě předpokládá, že samo vlastnictví enormního ničivého potenciálu jaderných zbraní je dostatečné pro efektivní a hodnověrné odstrašení. Ačkoliv má logika automatického odstrašení řadu příznivců, většina zásadních prací z oblasti nukleární strategie předpoklad automatického fungování odstrašení více či méně odmítá, a naopak pro jeho efektivní fungování klade řadu podmínek. Zároveň lze podotknout, že mezi nejsilnějšími kritiky logiky automatického odstrašení nalezneme především autory, kteří měli nejbližší k reálné tvorbě jaderné strategie. V tomto kontextu je třeba vyzdvihnout především dílo Alberta Wohlstettera, kterého můžeme oprávněně považovat za jednoho z nejvýznamnějších stratégů jaderných zbraní (srovnej Wohlstetter 1959, 1983; Zarate – Sokolski 2009). Proti platnosti modelu automatického odstrašení rovněž mluví řada případů, kdy se státy střetly v ozbrojeném konfliktu nebo kdy došlo k eskalaci krize, přestože obránce disponoval jaderným arzenálem. Kromě americko-sovětských krizí z období studené války, které nikdy nepřerostly do ozbrojeného konfliktu (srovnej Betts 1987), můžeme uvést příklad

argentinské invaze na Falklandy nebo krátké indicko-pákistánské války v oblasti Kargil v roce 1999 a krize následující po teroristickém útoku na indický parlament na přelomu let 2001 a 2002 (srovnej Joeck 2009: 20–37).

Následující část proto bude analyzovat možnosti případných íránských jaderných zbraní z pohledu jaderné strategie a teorie odstrašení.⁶ Aby bylo možné chápat íránský jaderný program v rámci bezpečnostního modelu, musí případný íránský jaderný arzenál naplňovat schopnost odradit útok, tak jak to předpokládá Sagan (2006: 47). Proto je třeba zhodnotit, jaké charakteristiky by musel takový arzenál mít, aby mohl fungovat jako hodnověrný a efektivní detertent vůči nejmocnějšímu protivníkovi – Spojeným státům. Jak již bylo zmíněno, tato stať odmítá představu o fungování automatického odstrašení, které je důsledkem samotného vlastnictví jaderných zbraní bez ohledu na další proměnné, jako je například jejich charakter, počet nebo možnosti dopravy na cíl. Slovy Johna Mearsheimera, „*jaderné odstrašení spočívá v zásadě v jaderné strategii, zejména ve strategii jejich [jaderných zbraní] specifického zacílení*“ (Mearsheimer 1983: 18). Taková otázka zdaleka není triviální, pokud například fyzické charakteristiky dostupných nosičů neumožní státu s jaderným arzenálem zasáhnout žádný cíl, který by měl pro jeho protivníka podstatnou hodnotu, ztrácí nejen schopnost operačním nasazením tyto cíle zničit, ale rovněž schopnost hodnověrně takovým zničením hrozit.

V takové situaci stále zůstává na straně protivníka určitý pocit nejistoty, který ho může efektivně odstrašit. Nicméně sama nejistota nemusí být dostatečná. Jak upozornili Wohlstetter, Hoffman a Rowen, „*odstrašení není dosaženo jednoduše vytvořením jisté míry nejistoty v protivnickových útočných plánech, tedy tím, že z nich učiní jistý hazard. Otázkou je: Jak velký hazard? A jaké jsou alternativy? Na základě zkušeností z minulosti budeme přijímat velice značné riziko, pokud budeme předpokládat, že za žádných okolností nebude protivník takové riziko ochoten podstoupit*“ (Wohlstetter – Hoffman – Rowen 1956: 6). Následující podkapitoly se proto věnují možné íránské jaderné strategii na základě možných charakteristik jeho arzenálu. Bude proto třeba zkoumat, jaké možnosti operačního použití by takový arzenál mohl mít. Základní předpoklad pro jeho odstrašující schopnost vychází z toho, že odstrašení je dosaženo hrozbou, že může způsobit protivníkovi škody, které převýší očekávané zisky. Na druhou stranu neschopnost efektivně zasáhnout to, čeho si protivník cení, v podstatě činí jaderný arzenál neužitečný i pro samo odstrašení. Jde tedy primárně o odstrašení potrestáním (*deterrence by punishment*), nikoliv odstrašení odeřením (*deterrence by denial*), ačkoliv především taktické nasazení jaderných zbraní může být chápáno jako odstrašení odeřením (Snyder 1960, 1961).

Zcela zásadní podmínkou pro to, aby měl jaderný arzenál jakoukoliv hodnotu z hlediska obrany (*defense*) nebo odstrašení (*deterrence*), představuje jeho schopnost existovat i poté, co konflikt začal. Pokud je možné protivníkům arzenál jednoduše vyřadit dobře naplánovaným a provedeným překvapivým útokem, není třeba se obávat, že ho v konfliktu následně využije proti útočníkovi. Odstrašující schopnost takového arzenálu je tedy více než pochybná, nemluvě o jeho operační využitelnosti v případě, že odstrašení selže. Základní podmínky pro efektivní odstrašující schopnost jaderného arzenálu prezentoval Wohlstetter ve svém přelomovém článku *Delicate Balance of Terror*. Po přizpůsobení těchto podmínek změnám technologie a specifickému asymetrickému vztahu, který je předmětem této stati, se jedná o schopnost: a) spolehlivě fungovat v mírovém období v rámci přiměřených finančních nákladů; b) přežít nepřátelský útok; c) učinit rozhodnutí o odvetném úderu a sdělit ho příslušným jednotkám; d) dosáhnout nepřátelské území, nebo jiný cíl, který má pro nepřítele podstatnou hodnotu; e) proniknout protivnickovou aktivní obranou; f) zničit cíl bez ohledu na možné prostředky pasivní obrany (Wohlstetter 1959: 216). Ani jeden z těchto bodů nemusí být pro Írán snadné naplnit, naopak lze se domnívat, že některé jsou na hranici jeho možností, případně i za ní.

Fungování v mírovém období v rámci přiměřených finančních nákladů bude patřit k méně problematickým požadavkům na efektivní jaderné síly. Nákladnost a nutnost zajistit

jaderné zbraně před možným zneužitím však přinese jistá jak kvantitativní, tak kvalitativní omezení. Ačkoliv existují obavy z toho, že by režim v Teheránu mohl předat svoje jaderné zbraně teroristům, nebo by mohlo jednoduše dojít k jejich zneužití (Duchene 2007), pravděpodobnější je, že jaderné zbraně naopak mají fungovat jako poslední pojistka přežití režimu a jejich distribuce teroristům by byla proti životním zájmům Teheránu (Lowther 2009: 17). Jako takové musí být svěřeny pod kontrolu loajálním jednotkám a odpovídajícím způsobem zajištěny. Celkové náklady na udržování arzenálu v mírovém období nemusí být enormní, nicméně výzkum, vývoj a uvedení do operačního stavu si vyžadají značnou cenu, která omezí potenciální velikost a charakter jaderného arzenálu (srovnej Schwartz 1998; Sokolski 2010). Tato omezení se pak mohou projevit ve schopnosti naplnit další předpoklady pro efektivní a hodnověrné jaderné síly.

Schopnost přežít nepřátelský útok je zcela zásadním principem jaderné strategie a zároveň ji je třeba analyzovat v kontextu následujícího bodu, tedy schopnosti učinit a oznámit rozhodnutí o odvetném úderu. Přežití iránských sil bude záležet na jejich pasivní a aktivní obraně a na možnosti Spojených států tuto obranu překonat. V souvislosti se vznikem nukleárního tabu a dominance diskurzu doktríny vzájemného zaručeného zničení vzniklo přesvědčení o tom, že jaderná válka je nemožná a znamenala by konec lidské civilizace.⁷ Edward Ifft se například domnívá, že „*první úder, který by mohl odzbrojit druhou stranu, se stal nemožný s nástupem tvrzených sil (hardened silos) pro mezikontinentální balistické rakety (ICBM), ponorek s balistickými raketami a těžkých bombardérů v letové pohotovosti (airborne alert)*“ (Ifft 2007: 239). Přestože se takový předpoklad zdá oprávněný, je třeba reflektovat, že obě supervelmoci musely investovat enormní prostředky do udržení alespoň jisté schopnosti podstatné části svého jaderného arzenálu přežít případný první úder. I tak je však předpoklad o nemožnosti prvního úderu nejistý. SSSR a USA musely rozmístit nákladný systém včasné výstrahy, aby vůbec získaly čas pro rozhodnutí o případné odvetě. Tvrzená síla, v nichž jsou umístěny ICBM, lze relativně snadno zničit. V době jejich zavedení v 60. letech byly nosiče relativně nepřesné. Nicméně enormní nárůst přesnosti v podstatě eliminoval odolnost tvrzených sil. Efekt jaderného výbuchu totiž rychle klesá s nárůstem vzdálenosti. Zvýšení přesnosti o něco více, než je dvojnásobek, se vyrovná zvýšení síly výbuchu na desetinásobek, respektive eliminuje efekt zvýšení odolnosti cíle na desetinásobek (Wohlstetter 2009: 395; pro výpočet odolnosti raketových sil v případě útoku srovnej Lieber – Press 2006: Appendix 1, 41–43). Jak zároveň ukázali Glaser a Fetter, extrémní zvýšení přesnosti (amerických) konvenčních zbraní jim v podstatě umožní plnit většinu úkolů strategie *counterforce*, u nichž se dříve předpokládala nutnost nasadit jaderné zbraně (Glaser – Fetter 2005).⁸ Jinými slovy, preemptivní útok proti státu s malým jaderným arzenálem mohou USA v případě nutnosti provést výhradně s použitím konvenčních zbraní, tedy bez eskalace konfliktu na jadernou úroveň a bez prolomení jaderného tabu. Tvrzené cíle jako síla tak nepředstavují pro případ prvního úderu nepřekonatelný problém. Podobně skepticky se musíme stavět k nasazení bombardérů v letové pohotovosti. Ani v době vrcholné studené války v 50. letech nemělo americké strategické letectvo (SAC) průměrně ve vzduchu více než pouhá 4 % bombardérů, přičemž toto číslo zahrnuje i letouny nevyzbrojené a s nedostatkem paliva pro bojovou misi (Wohlstetter 1959: 218). Jednoduše řečeno, zajistit schopnost druhého úderu udržováním letové pohotovosti vyžaduje vysoké náklady a značný počet strojů.

Jaderné ponorky s balistickými raketami představují jeden ze systémů s největší schopností přežití prvního úderu. Mohou dlouhodobě operovat ponořené ve světových oceánech a je extrémně obtížné je detekovat. Nicméně v současné době neexistují zprávy o tom, že by Írán mohl taková plavidla získat. Íránskou možnost využití ponorek navíc zásadně omezují geografické faktory. Všechny hlavní základny iránského námořnictva (včetně námořnictva revolučních gard) se nacházejí v Perském zálivu (Office of Naval Intelligence 2009: 3). Íránské ponorky by tak byly uzavřeny v omezeném prostoru Perského zálivu, zatímco v případě pokusu o proniknutí do Ománského zálivu a dále do Indického

oceánu by je Spojené státy pravděpodobně dokázaly lokalizovat během proplouvání Hormuzskou úžinou. I kdyby však mohly íránské ponorky operovat ze základen v Ománském zálivu, nebylo by pro USA nemožné tato plavidla odhalit. Vzhledem k tomu, že se tato část analýzy věnuje situaci, kdy USA napadnou Írán prvním úderem, můžeme předpokládat, že Washington rozmístí v oblasti stíhací ponorky, hladinová plavidla a letadla za účelem nalezení íránských ponorek a jejich následného zničení. Vzhledem k tomu, že za normálních okolností může na moři v bojové pohotovosti operovat jen část ponorek, musel by Írán vybudovat početnou flotilu, aby si mohl být jistý její schopností přežít případný první úder.

Teoretické poznatky jaderné strategie identifikují několik obecných podmínek pro úspěšný první úder. Jde o znalost umístění cíle, nepřiliš vysoký počet cílů, schopnost překvapit protivníka a nedostatečná pasivní a aktivní protiopatření na straně napadeného (Brodie 1959: 231). Vzhledem k materiálním možnostem Íránu mohou Spojené státy počítat s relativně snadným naplněním téměř všech podmínek. I kdyby íránský jaderný arzenál dosáhl nepravděpodobného počtu kolem sta nosičů a bojových hlavic, nepředstavoval by více než jednu pětinu cílů, u kterých Lieber a Press (2006) analyzovali možnost úspěšného zničení prvním útokem. Rovněž je extrémně nepravděpodobné, že Írán dokáže vybudovat dostatečně spolehlivý systém včasné výstrahy, který by zabránil USA protivníka překvapit, zvláště vezmeme-li v úvahu možnost, že Spojené státy využijí k útoku „neviditelné“ letouny (pravděpodobně B-2), přiblíží se k cíli v nízkých letových výškách, případně nasadí „neviditelné“ střely s plochou dráhou letu (AGM-129). Jak již bylo řečeno, možnosti pasivní obrany jsou vzhledem k nárůstu přesnosti moderních zbraní velice ztíženy. V současnosti rovněž Teherán nedisponuje efektivní aktivní obranou ani proti leteckému útoku (Devine – Schofield 2006: 146; Raas – Long 2007: 21–22; Talmage 2008: 111–115). Vybudovat systém protiraketové obrany je pak podle všeho zcela mimo íránské možnosti i dlouhodobě.⁹ Největší překážkou pro potenciální útok a zároveň nejdostupnějším protiopatřením by tak byla americká neznalost umístění cílů. Tyto charakteristiky nejlépe naplňují právě ponorky a mobilní balistické rakety. Jak již bylo zmíněno, ponorky s jadernou výzbrojí jsou podle všeho v dohledné době mimo dosah Teheránu a navíc by se musely potýkat s nevýhodami vyplývajícími z geografické pozice íránských základen. Optimální volbou se tak z íránského pohledu jeví mobilní balistické rakety.

Navzdory občasným mediálním spekulacím však neexistují hodnověrné údaje o tom, že by Teherán mohl v dohledné době vlastními silami nebo ve spolupráci se státy, jako je KLDŘ, získat takovou výzbroj s výjimkou raket krátkého a středního doletu. Naprostá většina používané raketové technologie je totiž pouze výsledkem úprav sovětských raket SCUD, a musí tak pracovat s konečným omezením daným výkonem použitého raketového motoru. Ačkoliv by bylo teoreticky možné vybudovat na základě této technologie primitivní ICMB nebo rakety středního doletu (IRBM), nebyly by tyto zbraně mobilní ani by je nebylo možné odpalovat z raketových sil (srovnej Joint Threat Assessment 2009: 6–12). V květnu 2009 Írán provedl test rakety Sejiil na tuhé palivo. Tato raketa má mít s hlavicí o váze 1000 kg dosah kolem 2000 km a díky použití tuhého paliva je do jisté míry mobilní a schopná rychlého odpálení. Podle Theodora Postola z MIT by Írán mohl s použitím této technologie získat raketu na tuhé palivo s dosahem 5000 km, která by mu umožnila zasáhnout západní a severní Evropu. Sejiil a její mobilní nosič však podle odhadů váží 40–50 tun, zatímco varianta IRBM by dosáhla gigantických 130–140 tun. Tyto charakteristiky by podstatně omezily mobilitu systému a ztížily možnost jeho skrytí (Postol 2009), což by v důsledku znamenalo značnou zranitelnost preventivním úderem.¹⁰

Případný íránský jaderný arzenál tak bude do značné míry zranitelný prvním úderem. Aby tento problém eliminoval, musel by Teherán vybudovat velký počet jaderných zbraní, na což mu však bude podle dostupných informací v dohledné době chybět dostatek štěpného materiálu. V předvídatelném časovém horizontu tak bude moci Írán předpokládat jistou míru schopnosti přežít preemptivní útok pouze u raket krátkého a středního

doletu, případně části leteckých sil. Zároveň bude muset řešit problém, kam umístit nízký počet dostupných jaderných zbraní. Jejich umístění na nosiče s vyšší schopností přežít totiž bude vykoupeno mnohem menší hodnotou cílů, které je možné tímto způsobem ohrožit.

Pokud USA sáhnou k preemptivnímu útoku, bude muset Teherán *učinít rozhodnutí o odvetě a toto rozhodnutí oznámit* jednotkám vyzbrojeným jadernými zbraněmi. K takové odvetě mu pak podle všeho bude zbývat jen část případného arzenálu, který, jak již bylo uvedeno, nebude v zásadě nijak rozsáhlý ani před útokem. Systém velení, kontroly a komunikace (*command, control and communication*, dále C3) je přitom typicky ještě zranitelnější než zbraně samy (Cimbala 1998: 17). V případě preemptivního útoku, který se kromě zbraní samých zaměří i na C3, bude pravděpodobně pro Teherán velmi obtížné komunikovat s vlastními silami. Rozhodnutí o odvetě je sice možné učinit předem, případně delegovat odpovědnost na příslušné operační velitele. Nicméně pokud mají jaderné zbraně sloužit jako poslední pojistka režimu, pak bude mít politické vedení spíše tendenci ponechat si je pod přímou kontrolou. Předem dané rozhodnutí sice, pokud bude hodnověrně oznámeno odstrašovanému, posílí odstrašující schopnost zbraní, ale zároveň odstrašující stát ztrácí flexibilitu v případě krize. Přitom přežití režimu může záviset právě na schopnosti udržet jistou efektivitu a flexibilitu odstrašení, i pokud konflikt vypukne.

Posledním předpokladem hodnověrného odstrašení pak je *schopnost zničit cíl* i navzdory překážkám představovaným aktivní a pasivní obranou. Ani jedna z těchto podmínek nemusí být pro stát s malým a navíc technologicky poměrně zaostalým jaderným arzenálem splnitelná. Jak již bylo řečeno, dostatečnou pravděpodobnost přežití preemptivního útoku mají z dostupných nosičů především mobilní rakety krátkého a středního doletu a část letadel.¹¹ V obou případech však bude v jejich dosahu jen velmi málo amerických cílů. Letedla budou navíc do značné míry zranitelná jak pozemními, tak vzdušnými prvky americké aktivní obrany. Pokud Íránská islámská republika nedokáže vybudovat mnohem větší počet jaderných zbraní, než kolik se zdá v současnosti možné, bude muset zvažovat, jak použít každý kus. Riskovat, že jedna z mála dostupných bomb bude sestřelena při pokusu dopravit ji na cíl letadlem, se může jevit jako nepřijatelné riziko. Írán tak bude moci z konvenčních prostředků dopravy na cíl spoléhat spíše na mobilní rakety na tuhé palivo s dosahem do 2000 km, které může mít podle všeho v dohledné době k dispozici (Postol 2009: 4). I v tomto případě je pak třeba zohlednit, že s omezeným raketovým útokem si může poradit aktivní obrana. Dostupné cíle budou navíc omezené především na americké vojenské jednotky v regionu, případně některé spojenecké státy. Je pozoruhodné, že zatímco hodnověrnost rozšířeného odstrašení (*extended deterrence*), tj. schopnosti jaderného státu odstrašit útok na spojence hrozbou jaderné odvety, bývá zpochybnována (srovnej Yost 2009), o schopnosti odstrašit Spojené státy hrozbou útoku na spojence nevznikla dostatečně podrobná diskuse. Světlou výjimkou je práce Olivera Thränerta, který vychází z tzv. íránského scénáře, v němž Írán používá evropské státy jako rukojmí, aby odstrašil intervenci USA. Thränert přesvědčivě v kontextu budování protiraketové obrany ukazuje rozdílné chápání této hrozby v Evropě a ve Spojených státech (Thränert 2007).

Odstrašení americké invaze na základě možného nasazení jaderných zbraní vůči jejich jednotkám v regionu je postaveno na ještě nejistějších základech. Spojené státy podle všeho v současnosti považují jak materiální, tak politickou (odpor mezinárodního společenství) cenu útoku na Írán za příliš vysokou. Proto v modelu amerického útoku na Írán předpokládáme, že vnímané zisky by musely být pro USA podstatně větší, než jsou dnes. Nasazení jaderných zbraní proti americkým jednotkám by nepochybně cenu útoku zvýšilo. Nicméně smrtící efekt jaderných zbraní je ve skutečnosti mnohem menší, než jak si ho většina lidí představuje. Jak již bylo zmíněno, účinek se vzdáleností od exploze rychle klesá. Státy NATO i Varšavské smlouvy se po desetiletí připravovaly na možnost vedení konvenčních bojových operací v prostředí jaderné války právě proto, že je to i v takovém prostředí možné. V případě, že se USA rozhodnou preemptivně napadnout Írán, budou

jejich ozbrojené síly v oblasti nepochybně na nejvyšším stupni bojové pohotovosti, rozptýlené a připravené na možnou odvetu. Jejich výstroj a výzbroj jim poskytne značnou míru ochrany, pokud se nebudou nacházet v bezprostřední blízkosti výbuchu (Davis 2009: 105–106; pro podrobnější informace srovnej Glasstone 1962). Podle dostupných informací se navíc íránský program věnuje pouze případnému vývoji zbraní na principu jaderného štěpení, a nikoliv jaderné fúze (Joint Threat Assessment 2009: 5). Potenciální účinek takové zbraně je však nesrovnatelně menší než u zbraní termonukleárních a zároveň na rozdíl od nich postrádají efektivnější možnosti bojového využití, které přináší miniaturizace termonukleárních zbraní s menší náloží (Brodie 1959: 152–162; Wohlstetter 1983: 21–23). Základem americké pozemní strategie by přitom podle všeho bylo využití moderní technologie a letecké síly, což nepochybně v současnosti představuje „americký způsob vedení války“ proti státním aktérům (Der Derian 2000; Coker 2002, 2004). Za takových podmínek by byly postupující americké síly relativně málo zranitelné jaderným útokem, což by podstatně omezilo případné ztráty (pro možnosti taktického nasazení malého jaderného arzenálu proti útočícím americkým silám srovnej Davis 2009: 105–111). Ve skutečnosti je pravděpodobné, že dobře připravená gerilová kampaň by Spojené státy stála víc životů než nasazení několika přeživších jaderných zbraní proti jejich pozemním silám.

PŘEŽITÍ JADERNÝCH ZBRANÍ A MOTIVACE K PRVNÍMU ÚDERU

Jak ukazuje analýza v předchozích částech této práce, případné íránské jaderné zbraně budou stěží schopny fungovat jako hodnověrný a efektivní deterrent, pokud nebude Teherán schopen vybudovat mnohem početnější a technologicky vyspělejší jaderný arzenál, než se v dohledné době zdá možné. Náklady na výzkum, vývoj a produkci zbraní a jejich nosičů stejně jako omezení daná dostupným množstvím vysoce obohaceného uranu nebo plutonia stěží umožní Teheránu vybudovat plnohodnotné nukleární síly, schopné přežít preemptivní úder a následně překonat prvky aktivní a pasivní obrany v případném operačním nasazení. Takové síly pak mohou znamenat jen malý přínos z hlediska efektivního odstrašení odhodlaného protivníka a malou změnu proti již existujícímu odstrašení konvenčními zbraněmi a politickou cenou případného zásahu (ke konvenčnímu odstrašení srovnej Mearsheimer 1983; Huntington 1983/1984).

Jaderný arzenál, jehož schopnost přežít preemptivní první úder je přinejmenším pochybná, tak rovněž přináší jen pochybnou schopnost odstrašit protivníka. Jeho příspěvek k celkové bezpečnosti státu může být naopak negativní. Pokud se totiž protivník, v našem případě Spojené státy, cítí tímto arzenálem ohrožen, vzniká na jeho straně silná motivace k preemptivnímu úderu (Brodie 1959: 230; Kahn 1960: 283). Vlastnictví jaderných zbraní tak spíše zvýší než sníží pravděpodobnost amerického vojenského zásahu proti Teheránu. Írán se dlouhodobě snaží navenek prezentovat svojí iracionalitu, aby v souladu s konceptem racionální iracionality zvýšil hodnověrnost svého odstrašení (Pickering – Parsi – Katzman – Mattair 2009: 5; ke konceptu racionální iracionality srovnej Schelling 1960: 16–20; 1966: 36–43; Jervis 1989: 40). Zároveň se Teherán snaží vyvolat dojem, že i omezený útok, například pouze na jeho jaderná zařízení, bude hodnocen jako životní ohrožení a Írán na něj odpoví všemi prostředky po celém světě (Chubin 2006: 22–23). Střízlivé hodnocení těchto hrozeb a předstírané iracionality nám však poměrně jasně ukáže nereálnost takových prohlášení. Spojené státy mohou relativně snadno sáhnout k preemptivnímu útoku na íránská jaderná zařízení nebo případně na budoucí jaderný arzenál a spoléhat se na fungování odstrašení v průběhu války (*interwar deterrence*). Základem tohoto odstrašení by byla kombinace americké hrozby odplatou proti nedotčeným hodnotným cílům a odstrašení odepřením, které je založeno na aktivní a pasivní obraně proti přeživším kapacitám Íránu¹² (k fungování odstrašení v průběhu konfliktu srovnej Brodie 1959: 291–298; Schelling 1966: 191–192). Malý jaderný arzenál, s pochybnou schopností přežít preemptivní akci protivníka, tak může v případě krize spíše zvyšovat ohrožení

státu, než aby mu přinášel podstatné zlepšení bezpečnosti. Z tohoto pohledu je pak diskutabilní, zda je možné íránský jaderný program chápat v rámci bezpečnostního modelu, jestliže nebude v dohledné době schopen přispět ke zvýšení bezpečnosti země proti jedinému protivníkovi, který má jak schopnosti, tak jistou míru motivace k napadení íránské islámské republiky.

* * *

Výše nastíněná diskuse íránského jaderného programu byla vedena jednoduchou logikou bezpečnostního modelu. Podle této logiky usilují státy o získání jaderných zbraní v reakci na hrozbu ze strany jiného státu. Proliferace je chápána jako důsledek bezpečnostního dilematu v neorealistickém anarchickém prostředí mezinárodních vztahů. Cílem je pak jednoduše odstranění vnější hrozby, tedy deterence. Předchozí odstavce sledovaly tuto logikou tím, že nejprve identifikovaly potenciální hrozby ze strany hlavních hráčů v regionu a následně rozebraly, zda může případný jaderný arzenál vůči těmto hrozbám poskytnout efektivní odpověď. Naprosto zjednodušeně řečeno, otázky zní: Je co odstrašovat, a pokud ano, je v silách odstrašujícího takového efektu dosáhnout? V obou případech se ukazuje řada problematických bodů. Nezdá se, že by Írán čelil reálné hrozbě útoku. V zásadě jediný stát schopný vojensky svrhnout režim v Teheránu jsou Spojené státy. Je však poměrně pochybné, že by politika USA o násilnou změnu režimu skutečně usilovala. Jejím ústředním cílem je spíše snaha změnit chování Íránu a především dosáhnout zastavení eventuálně vojensky využitelného jaderného programu. Analýza také ukazuje, že v případě, že by došlo k zásadní změně politiky USA a Washington sáhl k vojenské intervenci, nenabídne malý jaderný arzenál Íránu racionální a efektivní řešení. Írán tak nemá racionální důvody, proč kvůli obraně budovat jaderné zbraně.

Bezpečnostní model, tak jak jej představuje Sagan, se k vysvětlení íránského jaderného programu nezdá vhodný. Hrozby, na které by Írán reagoval, se nezdají příliš reálné a jaderný arzenál by stěžejně přinesl dostatečně efektivní odpověď. Z bezpečnostního modelu, který se opírá o předpoklad racionality aktérů, vyplývá, že by Írán jaderný arzenál budovat neměl. Buduje-li Írán jaderný arzenál, je třeba hledat příčiny nikoliv na úrovni mocenských vztahů v regionu, ale spíše v otázkách domácí politiky nebo normativního vnímání jaderných zbraní.

Jak ukazuje předchozí text, jaderné zbraně mohou mít v zajišťování íránské bezpečnosti roli více než ambivalentní. Aplikace teoretických poznatků jaderné strategie ukazuje, že nebude-li Teherán schopen vybudovat arzenál schopný přežít prvního úderu protivníka a následně odpovědi, nebude takový arzenál schopen sloužit jako hodnověrný deterrent posilující bezpečnost Íránu. Naopak arzenál, který tyto zásadní podmínky nesplní, by spíše představoval pouhou „pozvánku“ k preemptivní akci v případě krize. Nicméně výzkum, vývoj a vybudování takového arzenálu by si vyžádaly prostředky, které Írán podle dostupných informací nebude mít v dohledné době k dispozici. Írán by musel pravděpodobně vybudovat několik desítek jaderných zbraní, což by si vyžádalo značné množství štěpného materiálu. Rovněž by musel získat prostředky pro jejich dopravu na cíle, které budou jak mobilní, tak schopné uniknout detekci. Ačkoliv mobilní balistické rakety mohou Íránu takovou možnost nabídnout, jejich získání by vyžadovalo další enormní investice. Zároveň by opět platilo, že jejich počet musí být poměrně vysoký, aby dokázaly spolehlivě a za všech okolností v případě krize uniknout preemptivnímu zničení a následně překonat pasivní a aktivní obranu protivníka. Zároveň by Írán musel vyřešit problémy s možným zničením velitelských a komunikačních center a pravděpodobně se rovněž pokusit získat alespoň elementární systém včasné výstrahy.

V dohledné době tak podle dostupných informací nebude jaderný arzenál, jehož vybudování bylo v možnostech íránské islámské republiky, moci sloužit jako hodnověrný deterrent proti nejnebezpečnějšímu nepříteli – Spojeným státům, které zároveň představují jediný stát se schopnostmi a rovněž jistou motivací k útoku proti Íránu. Charakter

iránského arzenálu nemůže v předvídatelném časovém horizontu poskytnout režimu v Teheránu vyšší bezpečnost. Pokud se tedy předpoklady íránského vedení nezakládají na zásadně mylných představách o schopnostech jaderných zbraní a fungování principů odstrašení, můžeme předpokládat nevhodnost bezpečnostního modelu pro tento případ.

Patřičná pozornost by proto měla být věnována motivacím vyplývajícím ze zbývajících dvou modelů, pravděpodobně pak především chápání jaderných zbraní jako symbolu národní prestiže. Zároveň se však implicitně ukazuje konceptuální nedostatečnost bezpečnostního modelu. Ve svém současném stavu není schopen adekvátně zahrnout situace, kdy by byl sice jaderný program budován primárně z bezpečnostních důvodů, nicméně ofenzivní záměry by převažovaly nad defenzivními. Tato situace je pravděpodobně výsledkem jednak Saganovy snahy věnovat se především alternativním vysvětlením a jednak toho, že bezpečnostní model prezentovaný jako dominantní neorealistické vysvětlení proliferace je založen na defenzivní reakci vůči hrozbě ze strany jiného státu. Pro další práci se Saganovými modely se tak jeví vhodné buď bezpečnostní model rozšířit a rekonceptualizovat, anebo rozdělit na dva samostatné modely: ofenzivní a defenzivní.

¹ V takovém případě by nebylo vhodné chápat íránský program v kontextu bezpečnostního modelu, pokud se ovšem rozhodování vedoucích představitelů v Teheránu nezakládá na zcela chybných představách o možnostech jaderných zbraní.

² Rovněž je vhodné upozornit na jistou terminologickou problematičnost, danou omezeným množstvím prací z oblasti jaderné strategie v českém prostředí. Vzhledem k neexistenci či nevhodnosti české terminologie, která často není schopna vystihnout význam zcela zásadních pojmů, jsou proto záměrně místy využívány příslušné anglické termíny. Jde o pojem *deterent*, který označuje něco, co odstraňuje. Pro strategii použití jaderných zbraní proti jaderným silám protivníka – nikoliv proti jeho civilnímu obyvatelstvu – používám anglický pojem *counterforce*, neboť český ekvivalent neexistuje. Termíny *proliferační*, označující šíření jaderných zbraní, a *preempce* v českém odborném diskurzu již zdomácněly.

³ Devine a Schofield (2006: 144) ve svém modelu předpokládají nasazení následujících pozemních jednotek: 1st Infantry Division, 3rd Infantry Division, 4th Infantry Division, 1st Armored Division, 1st Cavalry Division, 101st Air Assault Division, 1st Engineer Brigade, jedna Marine Expeditionary Brigade, 509th Airborne Regiment, 11th Armored Cavalry Regiment a 3rd Armored Cavalry Regiment. Strategickou rezervou operace by v tomto modelu tvořila 173rd Airborne Brigade, 82nd Airborne Division a 2nd Armored Cavalry Regiment společně s 2nd a 3rd Marine Division. To prakticky znamená nasazení téměř všech pravidelných jednotek US Army a USMC.

⁴ Tyto země, respektive hnutí v nich operující, mohou ohrožovat bezpečnost Íránu. Příkladem může být pašování drog z Afghánistánu do Íránu (Pickering – Parsi – Katzman – Mattair 2009: 11). Nicméně takovému typu ohrožení svých zájmů může Teherán s těžší čelit rozmístěním jaderného arzenálu.

⁵ K diskusi o možnosti izraelského zásahu proti íránským jaderným zařízením srovnej Raas – Long (2007; rovněž Cordesman 2007: 3–10).

⁶ Základní práce z oblasti jaderné strategie pocházejí z období studené války. Nicméně tvrzení, že jsou tyto práce překonané, je do značné míry neopodstatněné. Velká část teoretických poznatků z těchto prací vychází spíše z fyzických charakteristik jaderných zbraní a obecného psychologického chápání hrozeb a můžeme je snadno „očistit“ od proměnných platných pouze v bipolárním vztahu Sovětského svazu a Spojených států. Slovy Thomase Schellinga „... pokud většina z toho, co jsem napsal, platí v polarizovaném světě, pak pravděpodobně stejně platí ve světě více soupeřících jaderných mocností a hodí se pro francouzskou nebo čínskou politiku, stejně jako pro Američany a Sověty“ (Schelling 1966:vii). Z řady zásadních příspěvků v oblasti jaderné strategie a teorie odstrašení je třeba – mezi mnohými dalšími – jmenovat alespoň práce Bernarda Brodieho, Alberta Wohlstettera, Thomase Schellinga, Glenna Snydera a Hermana Kahna. Z pozdějších autorů je pak nepochybně vhodné zmínit práci Roberta Jervise a další (Brodie 1946, 1959; Wohlstetter 1959; Schelling, 1960, 1966; Snyder 1961; Kahn 1960; Jervis 1989).

⁷ Pro otázky jaderného tabu a jeho vývoje srovnej práce Niny Tannenwaldové (1999, 2005), k vývoji doktríny vzájemného zaručeného zničení a jejího mylného chápání jako skutečného scénáře možného konfliktu srovnej Wohlstetter (1983), Sokolski (2004), Hynek (2008: 7–9).

⁸ Velice zjednodušeně uvedme, že moderní naváděné bomby mají pravděpodobnou střední odchylku (CEP) kolem 3 m, typ BLU-113 o váze 5000 liber, která by byla jednou z možných konvenčních zbraní nasazených proti tvrzeným cílům, pak nese nálož 306 kg TNT (Raas – Long 2007: 16), zatímco například bojová hlavička W62 raket Minuteman III, pocházející ze 70. let, má CEP 180 m a její jaderná hlavička má výbušný ekvivalent 170 kiloton (Lieber – Press 2006: 18). Šedesátinásobný rozdíl přesnosti tak znamená přibližně ekvivalent dvěstětisíckrát silnější nálože. Konvenční BLU-113 tak má proti bodovému cíli, jako je raketové sílo, obdobný efekt jako jaderná hlavička s CEP 180 m a silou 66 kiloton.

- ⁹ Jak ukazuje příklad amerického protiraketového štítu (BMD), vybudování takového systému je neobyčejně nákladné. Podle *CIA World Factbook 2009* je přitom HDP Iránu 169× menší než HDP USA. Podle *SIPRI Military Expenditures Database* jsou pak iránské výdaje na obranu 90× menší než výdaje USA, to je méně, než kolik tvoří náklady na samu protiraketovou obranu. I pokud budeme předpokládat značný nárůst HDP a zbrojních výdajů Iránu, nebude vlastní systém protiraketové obrany v jeho možnostech.
- ¹⁰ Lze se důvodně domnívat, že v případě preventivního útoku podniknou USA kroky k odhalení obranných plánů protivníka především na úrovni tajných operací a činnosti zpravodajských služeb. Efektivní nasazení speciálních sil k detekci jaderných zařízení protivníka a následného navádění při leteckých operacích může do značné míry eliminovat potenciální možnosti dané případnou omezenou mobilitou obrovských raket, které může Irán zkonstruovat s pomocí v současnosti dostupné technologie.
- ¹¹ V tomto případě předpokládáme, že Irán může pro transport jaderných zbraní provizorně upravit velký počet svých letounů, zatímco bomby pro tyto letouny mohou být ukryty a po přijetí preemptivního úderu jimi mohou být vybavena přeživší letadla.
- ¹² Princip trvajících odstrašení potrestáním by byl založen na tom, že Spojené státy ponechají netknuté některé cíle, které mají pro Teherán vysokou hodnotu, a zároveň vyjádří připravenost tyto cíle zničit, pokud se Irán pokusí o odvetu. Absolutní hrozbou by samozřejmě byla hrozba jaderného útoku proti velkým městům. Mnohem přijatelnější se však jeví ujištění ze strany USA, že jejich preemptivní útok má jen omezený charakter, zatímco v případě odvety bude ohroženo samo přežití režimu.

Literatura

- Aarts, Paul – van Duijne, Joris (2009): Saudi Arabia after U.S. – Iranian Détente: Left in the Lurch? *Middle East Policy*, Vol. 16, No. 3, s. 64–78.
- Ansari, Ali (2008): Iran under Ahmadinejad: Populism and Its Malcontents. *International Affairs*, Vol. 84, No. 4, s. 683–700.
- Betts, Richard K. (1987): *Nuclear Blackmail and Nuclear Balance*. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Braun, Chaim – Chyba, Christopher F. (2004): Proliferation Rings: New Challenges to the Nuclear Nonproliferation Regime. *International Security*, Vol. 29, No. 2, s. 5–49.
- Brodie, Bernard (eds., 1946): *The Absolute Weapon*. New York: Harcourt.
- Brodie, Bernard (1959): *Strategy in the Missile Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Cimbala, Stephen J. (1998): *The Past and Future of Nuclear Deterrence*. Westport: Praeger.
- Clawson, Patrick (1998): The Continuing Logic of Dual Containment. *Survival*, Vol. 40, No. 1, s. 33–47.
- Cohen, Ariel (2010): Russia's Iran Policy: A Curveball for Obama. Washington, D.C.: Heritage Foundation, 3. 3. 2010, <<http://www.heritage.org/Research/Iran/bg2359.cfm>>.
- Coker, Christopher (2002): *Waging Wars without Warriors? The Changing Culture of Military Conflict*. London: Lynne Rienner.
- Coker, Christopher (2004): Is There a Western Way of Warfare? *IFS Info*, No. 1/04.
- Cordesman, Anthony (2007): *Israeli and US Strikes on Iran: Speculative Analysis*. Washington, D.C.: Center for Strategic & International Studies.
- Cordesman, Anthony H. – Mausner, Adam (2009): *Withdrawal from Iraq: Assessing the Readiness of Iraq's Security Forces*. Washington, D.C.: Center for Strategic & International Studies.
- Davis, Carmel (2009): An Introduction to Nuclear Strategy and Small Nuclear Powers: Using North Korea as a Case. *Defence Studies*, Vol. 9, No. 1, s. 93–117.
- Der Derian, James (2000): Virtuous War / Virtual Theory. *International Affairs*, Vol. 76, No. 4, s. 771–778.
- Devine, James – Schofield, Julian (2006): Coercive Counter-Proliferation and Escalation: Assessing the Iran Military Option. *Defense & Security Analysis*, Vol. 22, No. 2, s. 141–157.
- Duchene, Matthew S. (2007): What If: A Perspective on the Iranian Nuclear Weapon. *Defense & Security Analysis*, Vol. 23, No. 3, s. 331–334.
- Glaser, Charles L. – Fetter, Steve (2005): Counterforce Revisited: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions. *International Security*, Vol. 30, No. 2, s. 84–126.
- Glasstone, Samuel (1962): *Effects of Nuclear Weapons*. Washington, D.C.: U.S. Atomic Energy Commission.
- Huntington, Samuel P. (1983/1984): Conventional Deterrence and Conventional Retaliation in Europe. *International Security*, Vol. 8, No. 3, s. 32–56.
- Hynek, Nikola (2008): Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu: Vztah k odstraňování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 43, No. 4, s. 5–31.
- Chubin, Shahram (2006): *Iran's Nuclear Ambitions*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Ifft, Edward (2007): Deterrence, Blackmail, Friendly Persuasion. *Defense & Security Analysis*, Vol. 23, No. 3, s. 237–256.
- Jervis, Robert (1989): *Meaning of the Nuclear Revolution: Statecraft and the Prospect of Armageddon*. Ithaca: Cornell University Press.
- Joeck, Neil (2009): The Indo-Pakistani Nuclear Confrontation: Lessons from the Past, Contingencies for the Future. In: Sokolski, Henri (ed.): *Pakistan's Nuclear Future: Reining in the Risk*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College, s. 19–61.

KONZULTACE: ÍRÁNSKÝ JADERNÝ PROGRAM

- Joint Threat Assessment (2009): *Iran's Nuclear and Missile Potential: Joint Threat Assessment by U.S. and Russian Technical Experts*. New York: EastWest Institute.
- Kahn, Herman (1960): *On Thermonuclear War*. Princeton: Princeton University Press.
- Kibaroglu, Mustafa – Caglar, Baris (2008): Implications of a Nuclear Iran for Turkey. *Middle East Policy*, Vol. 15, No. 4, s. 59–80.
- Lieber, Keir A. – Press, Daryl G. (2006): The End of MAD: The Nuclear Dimension of U.S. Primacy. *International Security*, Vol. 30, No. 4, s. 7–44.
- Lowther, Adam (2009): The Logic of the Nuclear Arsenal. *Strategic Studies Quarterly*, Vol. 3, No. 4, s. 8–21.
- McDowall, Angus (2006): Ahmadinejad Threatens Israel with Annihilation. *The Independent*, 15. 4. 2006.
- Mearsheimer, John J. (1983): *Conventional Deterrence*. Ithaca: Cornell University Press.
- Montgomery, Alexander H. (2005): Ringing in Proliferation: How to Dismantle an Atomic Bomb Network. *International Security*, Vol. 30 (2005), No. 2, s. 153–187.
- Office of Naval Intelligence (2009): Iran's Naval Forces: From Guerilla Warfare to a Modern Naval Strategy. 14. 2. 2010, <http://www.nmic.navy.mil/Intelligence_Community/docs/iran_navy_forces.pdf>.
- Pant, Harsh V. (2009): Pakistan and Iran's Dysfunctional Relationship. *Middle East Quarterly*, Vol. 16, No. 2, s. 1–8.
- Parsi, Trita (2007a): *Treacherous Alliance: The Secret Dealing of Israel, Iran, and the United States*. New Haven: Yale University Press.
- Parsi, Trita (2007b): Iran and Israel: The Avoidable War. *Middle East Policy*, Vol. 14, No. 3, s. 79–85.
- Phillips, James (2010): *An Israeli Preventive Attack on Iran's Nuclear Sites: Implications for the U.S.* Washington, D.C.: Heritage Foundation, 3. 3. 2010, <<http://www.heritage.org/Research/MiddleEast/bg2361.cfm>>.
- Pickering, Thomas R. – Parsi, Trita – Katzman, Kenneth – Mattair, Thomas R. (2009): The United States and Iran: What are the Prospects for Engagement. *Middle East Policy*, Vol. 16, No. 2, s. 1–25.
- Postol, Theodore (2009): The Sejil Ballistic Missile: Technical Addendum to the Joint Threat Assessment on the Iran's Nuclear and Missile Potential. New York: EastWest Institute, 15. 2. 2010, <http://docs.ewi.info/JTA_TA_Sejil.pdf>.
- Press, Daryl G. (1997): Lessons from Ground Combat in the Gulf: The Impact of Training and Technology. *International Security*, Vol. 22, No. 2, s. 137–146.
- Raas, Whitney – Long, Austin (2007): Osirak Redux? Assessing Israeli Capabilities to Destroy Iranian Nuclear Facilities. *International Security*, Vol. 31, No. 4, s. 7–33.
- RAND (2009): *Saud-Iranian Relations Since the Fall of Saddam: Rivalry, Cooperation, and Implications for U.S. Policy*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Sagan, Scott D. (1996/1997): Why Do States Build Nuclear Weapons: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21, No. 3, s. 54–86.
- Sagan, Scott D. (2006): How to Keep the Bomb From Iran. *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 5, s. 45–59.
- Schelling, Thomas C. (1960): *Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schelling, Thomas C. (1966): *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Schawartz, Stephen I. (ed., 1998): *Atomic Audit: The Costs and Consequences of U.S. Nuclear Weapons Since 1940*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Sick, Gary (1998): Rethinking Dual Containment. *Survival*, Vol. 40, No. 1, s. 5–32.
- Snyder, Glenn (1960): Deterrence and power. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 4, No. 2, s. 163–178.
- Snyder, Glenn (1961): *Deterrence and Defense*. Princeton: Princeton University Press.
- Sokolski, Henry (2004): Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College.
- Sokolski, Henry (2010): The High and Hidden Costs of Nuclear Power. *Policy Review*, No. 162, s. 53–68.
- Talmage, Caitlin (2008): Closing Time: Assessing the Iranian Threat to the Strait of Hormuz. *International Security*, Vol. 33, No. 1, s. 82–117.
- Tannenwald, Nina (1999): The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear Non-Use. *International Organization*, Vol. 53, No. 3, s. 433–468.
- Tannenwald, Nina (2005): Stigmatizing the Bomb: Origins of Nuclear Taboo. *International Security*, Vol. 29, No. 4, s. 5–49.
- Thränert, Oliver (2007): Europe's Need for a Damage-Limitation Option. European Security Forum, *Working Paper*, No. 27, Brussels: CEPS, s. 9–18.
- Thompson, Eric V. (2009): The Iraqi Military Re-enters the Gulf Security Dynamic. *Middle East Policy*, Vol. 16, No. 3, s. 28–40.
- Wohlstetter, Albert (1959): Delicate Balance of Terror. *Foreign Affairs*, Vol. 37, No. 2, s. 211–234.
- Wohlstetter, Albert (1983): Bishops, Statesmen, and Other Strategists on the Bombing of Innocents. *Commentary*, Vol. 75, No. 6, s. 15–35.
- Wohlstetter, Albert (2009): The Case for Strategic Force Defense. In: Zarate, Robert – Sokolski, Henry (eds.): *Nuclear Heuristics: Selected Writings of Albert and Roberta Wohlstetter*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College, s. 389–414.
- Wohlstetter, Albert – Hoffman, Fred S. – Rowen, Harry S. (1956): *Protecting the U.S. Power to Strike Back in the 1950's and 1960's, R-290*. Santa Monica: RAND Corporation.

- Yost, David S. (2009): Assurance and U.S. Extended Deterrence in NATO. *International Affairs*, Vol. 85, No. 4, s. 755–780.
- Zarate, Robert – Sokolski, Henry (eds., 2009): *Nuclear Heuristics: Selected Writings of Albert and Roberta Wohlstetter*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College.

Poznámka

Děkuji třem anonymním recenzentům a redakci Mezinárodních vztahů za jejich komentáře. Zcela neocenitelné pak pro mě byly diskuse o předchozích verzích tohoto textu s Ludškem Moravcem a Nikolou Hynkem, jejichž pomoci si nanejvýš cením.